

حقوق بشر در اسلام

دکتر ابوالقاسم موسی زاده

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی

تهران

با همکاری

هادی شکری

www.ketab.ir

سرشناسه : موسی زاده، ابراهیم، ۱۳۵۴-
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق بشر در اسلام / ابراهیم موسی زاده، با همکاری هادی شکری.
 مشخصات نشر : تهران: خرسندی، ۱۳۹۳-
 مشخصات ظاهری : ۸۹۶ ص.
 شابک : 978-600-114-307-6
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۸۷۳
 موضوع : حقوق بشر (اسلام)
 شناسه افزوده : شکری، هادی، ۱۳۶۵-
 شابک کنگره : BP۲۳۰/م۸ح۷ ۱۳۹۳
 ده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۴
 شماره کتابخانه ملی : ۳۵۴۹۲۴۲

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علوم سیاسی

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروغی

پایین تر از خیابان لبافی نژاد، کوچه مینا، پلاک

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیکی: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

حقوق بشر در اسلام

تألیف: دکتر ابراهیم موسی زاده - با همکاری هادی شکری

چاپ اول: ۱۳۹۳ - شمارگان: ۳۰۰ جلد

صفحه آرایشی: الهام پیدایی

قیمت با جلد شومیز: ۵۵۰۰۰۰ ریال قیمت با جلد گالینگور: ۶۰۰۰۰۰

ISBN: 978-600-114-307-6

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۳۰۷-۶

فهرست اجمالی

۵	فهرست اجمالی
۲۳	پیشگفتار
۲۷	مقدمه
۳۵	فصل اول: آزادی در اسلام
۸۱	فصل دوم: حقوق بشر و قایمیه منشور ملل متحد و تعالیم اسلام
۱۹۱	فصل سوم: حقوق اقلیتها در اساس قانون قرارداد نامه
۳۳۳	فصل چهارم: اسلام و اعلامیه جهانی حقوق بشر
۴۱۵	فصل پنجم: پاسداران صلح و همزیستی
۴۵۱	فصل ششم: اسلام و اعلامیه جهانی حقوق بشر
۶۰۷	فصل هفتم: نظر مذهبی به اعلامیه حقوق بشر
۶۷۷	فصل هشتم: اسلام و حقوق طبیعی انسان
۷۰۹	فصل نهم: دامنه آزادی در اسلام
۷۱۵	فصل دهم: اسلام و اعلامیه حقوق بشر - آزادی فکر و عقیده
۷۲۳	فصل یازدهم: اقلیتها در پناه حکومت اسلامی
۷۲۷	فصل دوازدهم: اسلام و حریت
۷۳۱	فصل سیزدهم: تاریخچه حقوق بشر در اسلام
۷۴۷	فصل چهاردهم: مبانی و مزایای حقوق بشر در اسلام
۷۷۵	فصل پانزدهم: حقوق بشر از نگاه اسلام و غرب
۸۰۱	فصل شانزدهم: حق و تکلیف
۸۴۷	فصل هفدهم: ارتداد و آزادی

فصل هجدهم: حقوق بشر در مسیحیت غربی و اسلام	۸۶۱
کتابنامه	۸۷۳
ضمائم	۸۸۱

www.ketab.ir

پیشگفتار

یکی از مسأله‌های حسنه در حوزه‌های علمیه نگارش شرح، تحریر و حاشیه بر آثار اسلامی است. مسوت و متقدمین می‌باشد که این مسئله ضمن زنده نگه داشتن یاد و نام پیشگامان، سیرت و سیرت‌های علمی را به نمایش می‌گذارد به نحوی که در گذر زمان، آثار و راه‌ها مختصر و مجمل، تحریر و شرح داده می‌شوند و حجم آثار گسترده و گسترده‌تر می‌شود. به عنوان مثال فقهی معظم چون حضرت امام خمینی (ره) بر کتاب فقهی «وسيلة النجاة» مرحوم آیت‌الله العظمی ابوالحسن اصفهانی که این خود حاشیه‌ای بر کتاب «ذخيرة الصالحين» مرحوم آیت‌الله العظمی محمد کاظم طباطبایی یزدی است، اثری به نام «تحریر الوسیله» می‌نگارند و شاگردشان مرحوم آیت‌الله العظمی فاضل لنکرانی نیز، دوره فقهی مفصلی بر تحریر الوسیله به نام «تفصیل الشریعه» شرح تحریر الوسیله» در ۲۸ مجلد به رشته تحریر در می‌آورند که بدین وسیله ضمن ارائه دیدگاه‌های فقهی خویش، تطور مباحث را در برابر دیدگان خوانندگان و پژوهندگان می‌گذارند.

باری در حوزه علوم دینی قریب به اتفاق کتب گران‌سنگ فقهی، اصولی، فلسفی، کلامی، فلسفی و... مبتنی بر آثار گذشتگان هستند به نحوی که هم‌اکنون نیز اساتید دوره‌های علمیه، علیرغم تخصص و اجتهاد در رشته خویش، همچنان بر کتب پیشینیان حاشیه، شرح و تفسیر نوشته و آن‌ها را تحریر و تبیین می‌نمایند؛ همچنان کتب گران‌سنگ کفای خوانند خراسانی، مکاسب و رسائل (فرائد الاصول) شیخ مرتضی انصاری (ره) در سطوح تحصیلی حوزه‌های علمیه تدریس و به بحث گذاشته می‌شوند و دروس خارج فقه و اصول نیز مبتنی بر چنین آثاری شکل می‌گیرند و بارور می‌شوند.

مع‌الأسف این سنت حسنه در دانشگاه‌ها چندان رعایت نمی‌شود و پس از چندی یاد و نام پیشکسوتان و بزرگان از طریق حذف آثار آنان از منابع درسی و پژوهشی به بوته فراموشی

سپرده شده و در این آشفته بازار نظرات و ابداعات آنان توسط برخی سودجویان بی‌اخلاق به نام برخی دیگر مصادره می‌گردد و سیر تطور نظرات و مباحث علمی برای دانشجویان و محققان مشخص نمی‌گردد. هر استاد جوانی خود اثری مستقل تهیه و تدوین و به دانشجویان خویش ارائه می‌دهد بی‌آنکه مبانی، منابع و ریشه‌های این اثر تازه تافته را برای مخاطبان روشن نماید.

در این میان، گردآوری و تحشیه آثار اولین مؤلفان، فقیهان و اسلام‌شناسان در حوزه «حقوق بشر در اسلام» در یک مجموعه و با دسترسی آسان مغفول مانده بود که اثر حاضر، سخنان این خلاق در حد بضاعت نگارنده است.

هر چند دین مسلمان، حقوق بشر را به صورت کامل، آن هم در متون اصلی و قرآن کریم که «تبیان لکل شیء» است بیان کرده و در عهد پیامبر اکرم (ص) و حکومت نبوی در مدینه و صدر اسلام به ویژه با سیره حکومتی امیر مؤمنان علی (ع)، کرامت انسانی و حقوق او را به اوج خود رسانده است، اما تا قبل از تدوین «اعلامیه جهانی حقوق بشر» در سال ۱۹۴۸ میلادی آثاری مدون در این زمینه رشته تالیف و تحریر درنیامده است؛ لذا به دنبال تدوین و تصویب اعلامیه مذکور و در راستای تبیین بیشتر و تعیین جایگاه آن در میان تعالیم اسلام و نصوص قرآنی و متون وحیانی، عده زیادی از اسلام‌شناسان و فقیهان اسلامی به بررسی و مطالعه این اعلامیه پرداخته‌اند و به گونه‌ای تطبیقی؛ اصول، مفاهیم و اعلامیه را با آموزه‌های اسلامی مورد مقایسه قرار داده‌اند.

آنچه که در فراروی خوانندگان محترم قرار دارد، تلخیص هشت کتاب است که به فارسی (اعم از تألیف و ترجمه)، مربوط به «حقوق بشر در اسلام» می‌باشد که در فاصله زمانی سال ۱۳۳۸ تا سال‌های اخیر منتشر شده‌اند. البته آثاری که تحت عنوان «حقوق بشر در اسلام» و یا عناوین مشابه به چاپ رسیده‌اند بیش از این تعداد است اما سعی بر این بوده است که با توجه به حجم کتاب؛ آثاری را به عنوان نمونه انتخاب کنیم که ضمن برخورداری از اصالت و قدمت و دست اولی بودن، توسط اسلام‌شناسان، فقها و اندیشمندان دینی به رشته تحریر درآمده‌اند. چرا

که جهت گیری آثار تألیفی توسط اشخاص غیر فقیه و غیر مجتهد در اسلام هم خوانی و سازگاری صحیحی با نصوص دینی و متون وحیانی ندارند. ملاحظه و تدقیق در آثار مستشرقان، روشنفکران و قشربون مشخص می کند که رویکرد آنها نسبت به «اعلامیه جهانی حقوق بشر» خارج از دو رویکرد تفاخری یا تقابلی نمی باشد. به عبارت بهتر برخی از آنان (تفاخر طلبان) با ملاحظه اعلامیه جهانی حقوق بشر، پا را فراتر از اراده بنیان گذاران اعلامیه گذاشتند و بدون درک جامعی از محتویات حقوق بشر مدعی گردیده اند که اسلام ضمن پذیرش بی کم و کاست تمامی مفاد اعلامیه، حقوقی به مراتب افزون تر از اعلامیه را عرضه کرده است. اگر در اعلامیه به مواردی چون موضوع «آزادی انتخاب مذهب و دین» و... بر می خورند ضمن بیان بی موضوع دین و تدین، برای توجیه، دست به ادعاهای بلاوجهی می زنند که مغایرت صریح با استنادی کلی دین اسلام داشته و اجتهادی در برابر نص صریح اسلامی می باشد.

دیدگاه دیگر، دیدگاه تقابلی است که ناشی از دو رهیافت «غرب گریزی» و «غرب زدگی» می باشد. به نظر گروه غرب گریزان «اعلامیه جهانی حقوق بشر» هیچ سنخیت و همسویی با دین اسلام و آموزه های آن ندارد و پایبندی به اعلامیه جهانی حقوق بشر منجر به انحراف در دین شده و لذا باید ساقه اعلامیه هیچ تناسبی با دین اسلام ندارد. در مقابل غرب ستیزان، غرب زدگان نیز می مانند که تفسیر و تبیین اعلامیه جهانی حقوق بشر با موازین و ادبیات دینی، اعلامیه را از درون تفاسیر و آراء و آن را به اسمی بدون مسمی تبدیل می کند.

در مقابل سه طائفه مذکور، رویکرد فقیهان و اسلام شناسان نسبت به اعلامیه، رویکرد نظامی و مقایسه ای می باشد. این نظر گاه، تفاوت میان دو نظام حقوق بشر غرب و اسلام را با برهان و دلیل تبیین می کند و ضمن استخراج مشترکات، تفاوت دو نظام را ناشی از مبانی و منابع متفاوت می داند که در صورت توافق در منبع مشترک که همان وحی و مجموع عقل و نقل می باشد می توان به حقوق بشر مشترک جهانی دست یافت که رسائل و مقالات مندرج در این اثر با ملاحظه رویکرد اخیر انتخاب شده اند.

ناگفته پیداست که محتوای علمی رسائل و مقالات مندرج در این اثر برابر نیستند و سعی نموده ایم که رویکردها و دیدگاه‌های متفاوت اندیشمندان و فقهای اسلامی راجع به حقوق بشر را به بوته بحث و فحص بگذاریم. در انتخاب کتب و مقالات تلاش شده سیر تاریخی تألیف و شکل‌گیری آن‌ها لحاظ گردد، لذا در این مرور تاریخی نباید شرایط زمانی و حتی مکانی شرایط سیاسی و اجتماعی پژوهش‌های انجام شده را از نظر دور داشت.

نکته دیگر اینکه در ارائه این آثار، بررسی تطبیقی صورت نگرفته است؛ بلکه سعی شده است هر اصل تنبلی در معرض دید مخاطبان و خوانندگان محترم قرار بگیرد تا محتوای مباحث ظروفاً به خواننده محترم منتقل گردد و مخاطب خود دست به تطبیق زده و به قضاوت بنشیند.

اثر حاضر برای دانشجویان رشته‌های «حقوق»، «فقه و حقوق» و «علوم سیاسی» به عنوان منبع مطالعاتی دروس: «حقوق بشر در اسلام» و «اندیشه‌های سیاسی در اسلام» تهیه شده است.

در پایان ضمن گرامیداشت یاد مرحوم استاد فاضل مرحوم آیت‌الله عمید زنجانی^(ره)، بر خود لازم می‌دانم از کلیه پیشکوتان، فقیهان و استادانی که نظریات ارزنده آنان در تدوین این مجموعه مؤثر بوده است، به ویژه حکیم مصلح، فقیه فرزانه، فخر عالم اسلام و جهان تشیع حضرت آیت‌الله العظمی جواد آملی^(دام عزه) که با هدای و حیاتی معظم‌له همچون چشمه ساری زلال و جوشان، شیفتگان علم و معرفت را سرسبز کند سپاسگزاری نمایم. همچنین از مساعی همسر که تدوین این مجموعه مرهون ایثار و استقامت و تلاش‌های بی‌شائبه همکار محترم آقای هادی شُکری دانش‌آموخته رشته حقوق و سپاسگزاری می‌نمایم.

مشتاق دریافت دیدگاه خوانندگان فرزانه و اندیشمند برای بهبود اثر حاضر هستیم.